

Vesna Čučić

Dubrovačke knjižnice Dubrovnik
Cvijete Zuzorić 4
Dubrovnik

DUBROVAČKE MATIČNE KNJIGE – DRAGOCJEN IZVOR ZA POVIJESNA ISTRAŽIVANJA¹

UDK 929.53(497.5 Dubrovnik)“15/19“:94.001.5

Stručni rad

Od kratkog osvrt na početke vođenja matičnih knjiga u Europi, koje inicira Katolička crkva, preko definicije matične knjige, autorica dolazi na glavnu temu: crkvene matične knjige kao izvor za povijesna istraživanja. Kao važni rezultati istraživanja dubrovačkih matica istaknuti su statistički podaci za sezonska kretanja začeca i vjenčanja na području bivše Dubrovačke nadbiskupije. Matična knjiga Nahodišta pokazuje veliki broj nezakonito rođene djece u Dubrovniku, ali i organiziranu skrb o njima. U radu se spominje prvi popis stanovništva u Dubrovniku kao rezultat vođenja crkvenih matičnih knjiga. Ratni dnevnik župnika u Orašcu iz 1806. godine primjer je neočekivanog nalaza u maticama koji je poslužio kao prvorazredan povijesni izvor.

Ključne riječi: Dubrovačka Republika; Katolička crkva; matične knjige; nahodište; popis stanovništva

Povijest matičnih knjiga u Europi. Propisi i odredbe o matičnim knjigama u europskim zemljama

Prve poticaje za vođenje matičnih knjiga u europskim zemljama dale su crkvene vlasti, pa tako i u Hrvatskoj, odnosno bivšoj Dubrovačkoj Republici. Nakon Katoličke, poslije su ih uvodile i druge crkve. Na Tridentskom koncilu (1545.–1563.) donesena je odredba koja je obvezala cijelu Katoličku crkvu u svezi s vođenjem matica. To je doba procvata reformacije i bilo je potrebno popisati sve katolike kako bi se spriječili mješoviti brakovi. Rimski obrednik (*Rituale Romanum*), donesen 1614., daje upute o jedinstvenom vođenju matičnih knjiga krštenih, vjenčanih, umrlih te stanja duša u cijeloj crkvi.

U nekim krajevima Europe matične knjige vodile su se i prije Tridentskoga koncila. Tako se u Francuskoj, u župi Givry u prvoj polovici 14. st., vodila evidencija o pristojbama

---

¹ Nešto kraću i neznatno izmijenjenu verziju autorica je prezentirala kao uvodni referat na Generalnoj skupštini Međunarodne komisije za građanska stanja (CIEC), sa sjedištem u Strasbourgu, održane u Dubrovniku 2002.

plaćenim prilikom sprovoda. Kako su se upisivali i oni koji nisu imali sredstava za platiti sahranu, ta se više računski knjiga ipak može smatrati pretečom matičnih knjiga. A najstarija sačuvana knjiga krštenih u Francuskoj datirana je 1451., a nalazi se u Bretagni u Roz-Landrieuxu, župa Ile-et-Villaine. Portugalski vladar Alfons IV. proglasio je 1352. u Evori zakon koji je određivao da se svako vjenčanje mora registrirati. I u Belgiji ima nekoliko matice prije Tridentskoga koncila, dok u većini europskih država najstarije sačuvane matice potječu iz 16. stoljeća.²

Definicija matične knjige

Matična knjiga ili matica doslovni je prijevod latinske riječi »matricula«, koja se susreće u srednjem vijeku, a razvila se iz riječi »matrix, matricis«, koja označuje ženskoga roditelja, tj. maticu. Od srednjega vijeka »matricula« znači još i popis ljudi koji pripadaju istoj asocijaciji. Pa tako postoje matrikule različitih bratovština, uglavnom vjerskih ili cehovskih udruženja. Prema tomu i crkvene župe, kao najmanje teritorijalne zajednice vjernika imaju svoje popise – matrikule, odnosno župne matice.

S vremenom se služba matičara sekularizirala, pri čemu se mogu pratiti tri glavne faze:

1. razdoblje kada su matice vodile isključivo crkvene osobe
2. prijelazno razdoblje, kada matičnu službu i dalje vrše crkvene osobe, ali se država upliće različitim odredbama
3. država potpuno preuzima vođenje matice.

Treća se faza najprije ostvarila u Engleskoj, jer je crkveni i državni poglavar bila jedna te ista osoba. U Francuskoj je treća faza nastupila za Francuske revolucije. Zakonodavna skupština odlučila je 20. rujna 1792. da se matice trebaju preuzimati od crkvenih ustanova i predati općinama. Ustanovljena je služba državnoga matičara. Matice rođenih, vjenčanih i umrlih morale su se voditi odvojeno. Za svaku je maticu određeno da ima dva primjerka, od kojih se jedan čuvao u općinskom, a drugi u pokrajinskom arhivu. Do Francuske revolucije postojali su samo *les registres paroissiaux* (župni popisi), a iza Revolucije, kad država počinje preuzimati vođenje matice, matične knjige postaju *les registres de l'etat civil* (knjige građanskoga stanja). Svaki upisani više se ne tretira kao vjernik, pripadnik određene crkve, nego kao građanin, pripadnik određene države. Dakle, knjiga građanskoga ili civilnoga stanja prikazuje skup pravnih osobina svojstvenih jednoj fizičkoj osobi. Drugim riječima, građansko stanje fizičkih osoba jest stanje s obzirom na obiteljske odnose: rođenje, vjenčanje i smrt. Pritom crkvene matične knjige stavljaju naglasak na obredima krštenja, vjenčanja i sahrane. Svaki od tih obreda vezan je za konstituiranje ili izmjenu stanja fizičke osobe. Iz toga proizlazi i definicija matičnih knjiga, po kojoj su one vjerodostojni dokumenti, zakonom određeni da utvrde činjenice koje konstituiraju ili mijenjaju stanje fizičkih osoba.³

---

² Ficović, Ivo: *Zbirka matičnih knjiga Historijskog arhiva u Dubrovniku*. Arhivski vjesnik 25 (1982), str. 7–35, 11–15.

³ Ficović, I., nav. dj. str. 7–14.

Matične knjige u Dubrovniku kao izvor za istraživanje

U Dubrovačkoj Republici, koju je 1808. ukinuo Napoleon, vođenje matica bilo je naravno u djelokrugu Katoličke crkve. Mada se u crkvenim *shematizmima* često nađe podatak da su prethodne matice izgorjele ili s vremenom uništene (*antiquioribus igne consumptis; antiquioribus iniuria temporum consumptis*), prve matične knjige na dubrovačkom području počele su se voditi u 16. st. Novija istraživanja dokazuju da su se matične knjige počele voditi u Luci Šipanskoj tek od 1600., a ne od 1500., kako se vjerovalo.⁴

I u ostalim dijelovima Hrvatske najstarije matične knjige vode se na temelju odredaba Tridentskoga koncila. Međutim, poneke ih župe vode i prije, kao npr. Umag (od 1400.)⁵, Omiš (1488.), Hvar (1516.), Labin (1536.), Bale (1538.), Buje (1539.), Mandalina kod Šibenika (1544.), Vodnjan (1559.), Rovinj (1560.), Zadar (1560.), Trogir (1569.).⁶ U Dalmaciji je crkvena ovlast nad maticama prekinuta dolaskom Francuza 1806. godine. A dolaskom Austrije (1814.) matice se opet vraćaju u župne urede. Budući da se u Austriji crkva tretirala kao državna ustanova, a svećenici kao državni službenici, država je vršila nadzor nad njihovim poslom. Patent Josipa II. iz 1784. postao je osnova civilnoga zakonodavstva o župnim maticama i u Hrvatskoj. Od 1817. župnici u Dalmaciji po austrijskom zakonodavstvu vode dvostruke matice: jedne su crkveno-državne, za koje im okružno ili kotarsko poglavarstvo daje novac, paginira ih, listove povezuje dvobojn timerom i udara pečat; a druge su one kontrolu kojih vrši biskupski ordinarijat. S vremenom se dvojno vođenje zanemaruje, a župnici vode samo »civilne« matice. Tako ostaje sve do pada Habsburške Monarhije. Pitanje vlasništva nad maticama bilo je uvijek sporno.

Nakon Drugoga svjetskog rata u Hrvatskoj, pa tako i u Dubrovniku, matice su se izuzele iz djelokruga crkve, a župnici su se obvezali predati matice državnim tijelima. U dubrovačkom Državnom arhivu zbirka matičnih knjiga počela se formirati 1949., nakon donesene odluke na razini Hrvatske (Odredbu je donio Pravni odjel Ministarstva unutarnjih poslova NR Hrvatske 13. svibnja 1949.) da se sve matične knjige starije od 1860. moraju predati najbližim arhivima, a knjige pisane glagoljicom i bosančicom JAZU.⁷ Najstarije

---

⁴ Stipetić, Vladimir i Vekarić, Nenad: *Povijesna demografija Hrvatske*. HAZU, Zagreb–Dubrovnik, 2004., str. 28.

⁵ Budući da je matična knjiga krštenih bila vrlo oštećena, upisi su prepisani od 1483. nadalje. (Jelinčić, Jakov: *Matične knjige s područja Pazinštine do 1945 (1949) godine*. Vjesnik istarskog arhiva 2–3 (1994), str. 253–275, 254.)

⁶ Stipetić, V. i Vekarić, N., nav. dj. str. 28; Mogorović Crljenko, M., Poropat, B. i Ujčić, T.: *SUFICIT TIBI SCRIBER: Matična knjiga krštenih župe Labin (1536.–1583.)*. Zbornik posvećen akademiku Raukaru (u tisku); Ficović, I., nav. dj. str. 16–20.

⁷ Ficović donosi popis svih zakonskih propisa o matičnim knjigama važećih za Republiku Hrvatsku od 1946. do 1975. Vidi: Ficović, I., nav. dj. str. 16–20.

matice koje Arhiv posjeduje jesu s početka 17. st. To su matična knjiga umrlih za župu Grad od 1637. i knjiga umrlih za predgrađe Pile.⁸

Najstariji sačuvani upis s područja nekadašnje Dubrovačke nadbiskupije potječe iz 1578., a nalazi se na otoku Šipanu u župi Suđurađ (čuva se u župnom uredu). Riječ je o najstarijoj matičnoj knjizi, u kojoj su se od 1578. upisivali umrli i od 1590. vjenčani, te o najstarijoj spomenici za 1562. godinu. Iz 16. st. iz djelokruga nekadašnje Dubrovačke nadbiskupije postoje u Korčuli sačuvane dvije matične knjige krštenih, od 1583. do 1593. i od 1593. do 1662., te jedna knjiga vjenčanih od 1593. godine. Čuvaju se u Riznici katedrale.⁹

Židovi se u službenim matičnim knjigama počinju se voditi tek nakon Francuske revolucije, početkom 19. st. U Dubrovniku najstarija matična knjiga Židovske općine počinje s godinom 1815. i zajednička je za rođene, vjenčane i umrle. Za Dubrovačke Republike u Dubrovniku se nije smjela javno ispovijedati nijedna druga vjera osim rimokatoličke, niti je smjelo biti ikakve druge bogomolje osim rimokatoličke. Jedino je maloj grupi Židova bilo dopušteno ispovijedati svoju vjeru. Pravoslavni vjernici na teritoriju Dubrovačke Republike organizirali su se 1790. unutar crkvene općine koju su osnovali na temelju dubrovačkoga zakona o bratstvima. Bilo im je dopušteno sagraditi malu crkvu izvan zidina. Knjiga rođenih za pravoslavne vjernike počinje s 1791. godinom.¹⁰

a) Matične knjige i statistički podatci

Matične knjige mogu pružiti dragocjene izvore za povijesna istraživanja. Tako se iz njih može saznati da je sezonsko kretanje začeca u promatranom razdoblju od dvaju stoljeća različito kod dubrovačke vlastele i ostaloga stanovništva. Maksimum začeca kod nevlastelinskoga stanovništva bilo je u veljači i svibnju, a kod vlastele u kolovozu i rujnu. Uzrok treba tražiti najvjerojatnije u tom što su vlastela dva do tri ljetna mjeseca provodila na ladanju izvan Grada. Kod ostaloga stanovništva sezonski povećan broj začeca može se vezati uz poslovno »mrtvu« sezona (doba poklada u veljači) ili uz proljetno buđenje (svibanj). Shodno tomu, najveći broj rođenja bio je u studenom i veljači.¹¹

---

⁸ Ficović, I., nav. dj. str. 19–20, 22–34; Čučić, Vesna: *Matične knjige s područja nadležnosti Povijesnog arhiva u Dubrovniku*. (Inventar u rukopisu), Povijesni arhiv Dubrovnik, 1993.

⁹ Čučić, V., nav. dj. str. 4–5, 9, 76–77, 186–190.

¹⁰ Ficović, I., nav. dj. str. 25–26; Čučić, V., nav. dj. str. 82–85.

¹¹ Krivošić, Stjepan: *Stanovništvo Dubrovnika i demografske promjene u prošlosti*. Zavod za povijesne znanosti JAZU u Dubrovniku, Dubrovnik, 1990., str. 77–83; Vekarić, Nenad i dr. *Vrijeme ženidbe i ritam poroda: (Dubrovnik i njegova okolica od 17. do 19. stoljeća)*. HAZU; Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, Zagreb–Dubrovnik, 2000, str. 84–91; Kapetanić, Niko i Vekarić, Nenad: *Stanovništvo Konavala*. sv. 1. Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, Dubrovnik, 1998., str. 250–259.

I sezonsko kretanje vjenčanja kroz godinu u tradicionalnim društvima uvjetovano je crkvenim pravilima i potom oblikovanim narodnim običajima. Dok na sjeveru Europe u 19. st. prevladava jesenski maksimum vjenčanja, u srednjoj Europi proljetni, dotle se na jugu Europe primjećuje jesensko-zimski maksimum. Tako iz matičnih knjiga vjenčanih saznajemo da je u dubrovačkom izvangradskom području maksimum vjenčanja zabilježen u studenom, u vremenu izobilja nakon završene žetve, te u siječnju i veljači, prije korizme. Najmanje vjenčanja upisano je u korizmenim (ožujak) i radnim mjesecima (srpanj i kolovoz) te u mjesecu Božićnih blagdana (prosinac).

I vlastela su se najčešće ženila u studenom, ali još i više u ljetnim mjesecima, upravo suprotno seoskom življu. Držeći se strogo crkvenih zabrana, izbjegavali su se vjenčavati u doba korizme. Za razliku od vlastele, nevlasteoski sloj u Gradu vjenčavao se skoro podjednako u svim mjesecima.¹²

b) Matične knjige Nahodišta u Dubrovniku

Mada je u Dubrovniku vrlo duga tradicija brige o nezbrinutoj i napuštenoj djeci, najstarija sačuvana matična knjiga Nahodišta počinje tek s 1808., jer su prijašnje uništene, kako se drži, što u razornom potresu što nepažnjom. Postoji samo popis usvojenih nahoda od 1590. do 1783. godine.¹³ Već u Statutu grada Dubrovnika iz 1272. spominju se nezakonita djeca i briga o njima. U 4. knjizi Statuta, posvećenoj obiteljskom pravu, dva članka govore o očevoj vlasti nad nezakonitom djecom i općenito o nezakonitoj djeci i njihovu ponašanju.¹⁴ Naime, u srednjovjekovnom i renesansnom Dubrovniku zabilježena je pojava učestaloga bluda i shodno tomu mnoštvo izvanbračne djece. Od 13. do 16. st. javne kuće nisu bile pod posebnom kontrolom vlasti, a izvanbračne spolne odnose održavali su svi društveni slojevi. Ubrzo se javila potreba za zbrinjavanjem djece rođene izvan institucije braka. Nahodište za napuštenu djecu u Dubrovniku najprije je osnovano u samostanu sv. Klare, ubrzo nakon osnutka samoga samostana 1290.. Kako je nezakonite djece u Dubrovniku bivalo sve više, tako je Senat Republike 9. veljače 1432. odlučio osnovati općinsko, tj. državno nahodište pod imenom *Ospedale della misericordia*.¹⁵

---

¹² Krivošić, S., nav. dj. str. 77–83; Vekarić, N. i dr., nav. dj. str. 51–54.

¹³ Šupuk, Ante: *O matičnoj knjizi dubrovačkih nahoda i njihovim prezimenima : (ab anno 1830 – 1852)*. Anali Historijskog instituta JAZU u Dubrovniku 15–16 (1978), str. 321–356, 323–324; Ficović, I., nav. dj. str. 25; Čučić, V., nav. dj. str. 38–41.

¹⁴ *Statut Grada Dubrovnika sastavljen godine 1272*. Državni arhiv Dubrovnik, Dubrovnik, 2002., str. 288–289.

¹⁵ Jeremić, Risto i Tadić, Jorjo: *Prilozi za istoriju zdravstvene kulture starog Dubrovnika*. I. Biblioteka Centralnog higijenskog zavoda, Beograd, 1938., str. 126, 129–130. Vekarić, N. i dr., nav. dj. str. 92.

Usporedbe radi u Parizu je nahodište osnovano tek 1636., dva stoljeća iza dubrovačkoga, a uz njega se razvio i *Hospice des Enfants assistés*. U Moskvi i Petrogradu nahodište je osnovano tri, a u Beču tri i pol stoljeća iza dubrovačkoga.¹⁶

Vlada Republike propisala je i poseban pravilnik za Nahodište, *Ordo et providimentum hospitalis pro creaturis que abjiciebantur inhumaniter*. Dala je urediti kuću na Placi, nasuprot franjevačkoga samostana, s ulazom iz današnje Zlatarićeve ulice. S lijeve strane ulaza postavljen je prozor i na njemu *ruota* (kolo ili valjak) na koju bi se djecu ostavljalo. Još i danas nad ulazom stoji natpis iz 39. psalma Davidova:

CO(n)CHALVIT . COR . MEV(m) . I(n)TRA . ME . ET. [in]

[me]DITATIO(n)E . MEA . EXARDESCET . IGNI(s)¹⁷

(U meni je srce gorjelo, na samu pomisao buknuo bi oganj.)

Nakon što su zgrada, matične knjige i dokumenti uništeni u potresu 1667., Nahodište je preseljeno izvan zidina, na Pile, gdje se počelo zvati *Ospedale ai sette scalini* ili *Casa di Pietà alle Pille*. Nahodištem su upravljala trojica vlastelina, prokuratora, u početku biranih na godinu dana, a poslije na tri. Nahodište je bilo važno kao i rodilište nezakonite djece. Ako žena nije htjela da joj se zna ime, ono nije upisivano. Tako je ovo nahodište i jedno od najstarijih rodilišta u ovim krajevima. Već od kraja 18. st. roditelji su petnaest dana dobivale po četiri groša dnevno.¹⁸

Nezakonito rođenu djecu uzimale bi dojilje i nakon tri godine vraćale u Nahodište. Potom su ih najčešće uzimali na selo, jer se vjerovalo da donose sreću domu koji ih primi. Kako navode autori Jeremić-Tadić, nisu sva nezakonito rođena djeca davana u Nahodište. Mnoga su djeca ostajala kod svojih majki ili očeva, koji bi ih onda odgajali zajedno sa svojom zakonitom djecom.¹⁹ Nahodi koji su bili rođeni u Konavlima rijetko su se tamo i odgajali. Obično su uzimani u gornja sela Dubrovačkoga primorja, a oni rođeni u drugim dubrovačkim područjima odgajani su u Konavlima. Na sela su više voljeli uzimati mušku djecu, dok u Dubrovniku, Cavtatu i Stonu, dakle u gradskim sredinama, taj je broj bio podjednak i za mušku i za žensku djecu. Ženska djeca često su ostajala u Nahodištu sve do udaje, prilikom koje bi dobila i miraz.²⁰

---

¹⁶ Bazala, Vladimir: *Pregled povijesti zdravstvene kulture Dubrovačke Republike*. Dubrovački horizonti 1972, str. 25–26.

¹⁷ Gović, Tamara: *Epigrafski spomenici u Dubrovniku*. Biskupski ordinarijat Dubrovnik, Dubrovnik, 2004., str. 61.

¹⁸ Bazala, V., nav. dj. str. 23–26.

¹⁹ Jeremić, R. i Tadić, J., nav. dj. str. 129–130.

²⁰ Šupuk, A., nav. dj. str. 321–322.

Ponekad su žene zbog neželjene trudnoće pribjegavale i krajnjem činu, čedomorstvu. Tako su se od 1667. do 1806., dakle u razdoblju od 140 godina, na području Dubrovačke Republike dogodila 64 čedomorstva.²¹

Prilikom krštenja nahodi su primali samo ime. Tek od početka 19. st. uz ime nose i izmišljeno prezime, obično istih inicijala. U 19. st. preuzimanje na dojenje bio je znak i usvojenja, pa bi dijete i nakon treće godine ostajalo kod dojilje. U razdoblju od 22 godine (1830.–1852.) upisano je 1460 nahoda, podjednako muške i ženske djece. Od toga je u Nahodištu rođeno 384, a ostali su stigli preko valjka (*ruota*). Većina djece bila je iz Dubrovnika.²²

Kad je 1888. u blizini sagrađena bolnica, Nahodište je postalo njezinim dječjim odjelom. Odlukom Oblasnoga odbora Dubrovačke županije Nahodište je zatvoreno 1927. godine.²³

Kao i kod druge djece, tako je i kod nahočadi smrtnost bila velika, posebno do prve godine života. U narodu popularna izreka »zdrav k'o mulan« odnosila se na onu djecu koja bi usprkos lošim uvjetima ipak preživjela i kao takvi bi i poslije bili zdraviji i snažniji od ostale populacije. Međutim, više je umiralo nahoda nego zakonski rođene djece. Prema uzrocima smrti može se zaključiti da su nahodi imali lošiji tretman od ostale djece. Tako je od rahitisa umrlo 20% djece, od sušice također 20%, od srdobolje 10%, a 15% od neuhranjenosti. Prema uzorcima iz župe Pridvorje u Konavlima ženska su se djeca pokazala otpornijima i vitalnijima od dječaka. Tako su u Pridvorju petu godinu doživjeli svaka treća djevojčica i tek svaki četvrti dječak. Među nahodima je prva selekcija nastupala već nakon rođenja, dakle u samom Nahodištu. Druga bi selekcija nastupala kod dojilja u Konavlima. Promatrajući nahode u konavoskoj župi Pridvorje od 1831. do 1918., došlo se do rezultata da je oko 40% nahoda umiralo već u prvoj godini života, dok u ostaloj populaciji manje od 10%; 71% ne bi doživjelo petu godinu, a u ostaloj populaciji 27%. Svaki peti nahod doživio bi petnaestu godinu života.²⁴

c) Matične knjige i njihova upotreba u druge svrhe

Sasvim neočekivano jedna je matična knjiga poslužila župniku i kao dnevnik, prvorazredni povijesni izvor. Primjer je matična knjiga krštenih župe Orašac u Dubrovačkom

---

²¹ Vekarić, Nenad: *Ubojstva među srodnicima u Dubrovačkoj Republici (1667.–1806.)*. Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku 37 (1999), str. 114–120.

²² Šupuk, A., nav. dj. str. 324–327.

²³ Bazala, V., nav. dj. str. 25; Šupuk, A., nav. dj. str. 321.

²⁴ Kapetanić, N. i Vekarić, N., nav. dj. str. 361–366.

primorju u, koju je župnik don Miho Radilović 1806. upisao svoj ratni dnevnik pod naslovom *Memoria delle cose successe nel 1806*. Dnevnik je dragocjen izvor podataka o ratnom sukobu velikih sila Rusije i Francuske na teritoriju Dubrovačke Republike, posebno za područje Dubrovačkoga primorja.²⁵

Primjer popisa stanovništva u Dubrovačkoj Republici proveden 1673./74., 6–7 godina iza katastrofalnoga potresa 1667., pokazuje čemu još mogu služiti matične knjige.²⁶ Dubrovački Senat zatražio je od župnika da izrade popis stanovništva, jer je točne podatke o stanovništvu imala jedino crkva, a svećenici, kao pismeni, jedini su bili u stanju voditi matice, kako u Dubrovačkoj Republici, tako i drugdje. Popis iz 1673/74. nije prvi koji je Senat Dubrovačke Republike izvršio tijekom svoga dugog postojanja, ali je prvi sačuvani. On je ujedno i prvi i jedini opći popis stanovništva, koji je dubrovačka vlada raspisala za cijelo područje svoje države. Ako je vjerovati kroničarima, najstariji je djelomični popis onaj iz 1323., u kojem su popisani svi muški podanici između 15. i 70. godine života.

Nedostatak je popisa iz 17. st. neujednačenost. Tako su neki župnici, da bi zaštitili svoje vjernike, dopisivali »povero, poverissimo«, jer nisu znali u koju svrhu državi treba popis. Iz toga popisa saznaje se da je bilo dosta udovica u Dubrovačkoj Republici. U 12 župa za koje se donose podatci o udovicama, saznajemo da ih je bilo ukupno 226. Samo u župi Gruda u Konavlima od 400 žena 89 je udovica, skoro 1/4. Župnici su se uglavnom služili matičnim knjigama za ovaj popis stanovništva, a tek je poneki obilazio domaćinstva.

Zaključak

Odredbama Tridentskoga koncila Katolička se crkva obvezala voditi matične knjige krštenih, vjenčanih i umrlih. Osim što prate građansko stanje pojedinaca, matice su bogato vrelo za povijesna istraživanja (demografije, crkve, medicine i dr.). Dubrovačke matice, naravno, služe ponajprije kao izvor za demografsku povijest Dubrovnika i Dubrovačke Republike, pa time i Hrvatske. U ovom radu bilo je riječi tek o dijelu istraživačkih mogućnosti koje matice i stanja duša imaju.²⁷

²⁵ Cjelovit prijepis Radilovićeva dnevnika objavljen je u: Čučić, Vesna: *Posljednja kriza Dubrovačke Republike*. HAZU. Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku; Matica hrvatska Dubrovnik, Zagreb–Dubrovnik, 2003., str. 253–258.

²⁶ Obično se uzima da povijest suvremenih popisa stanovništva počinje 1749. u Švedskoj, odnosno 1790. u SAD-u te 1801. u Francuskoj i Engleskoj. Dakle, popis stanovništva u Dubrovačkoj Republici prednjači pred gore spomenutima. To je još jedan dokaz visoke civiliziranosti i odlične organiziranosti višestoljetne neutralne dubrovačke države, koju je njezino vješto vođenje vanjske politike održalo skoro cijelo tisućljeće. (Šundrica, Zdravko: *Popis stanovništva Dubrovačke Republike iz 1673/4. godine*. Arhivski vjesnik II (1959), str. 419–456).

²⁷ U Zavodu za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku dr. Nenad Vekarić već više godina vodi projekt *Demografska povijest Dubrovnika i okolice*. U okviru projekta objavljeno je dosad 13 cjelina o stanovništvu, ujedinenih u seriji *Prilozi povijesti stanovništva Dubrovnika i okolice*. Krivošić, Stjepan: *Stanovništvo Dubrovnika*, 1990; Golušić, Ante: *Rodovi Slanskog primorja*, 1991; Vekarić, Nenad: *Stanovništvo poluotoka Pelješca*, I i II, 1992/3; Janeković-Roemer, Zdenka: *Rod i Grad*, 1994; Vekarić, Nenad: *Pelješki rodovi*, I i II, 1995/6; Kapetanić, Niko i Vekarić, Nenad: *Falsifikat o podrijetlu konavoskih rodova*, 1997; Kapetanić, Niko i Vekarić, Nenad: *Stanovništvo Konavala*, I i II, 1998/9; Janeković-Roemer, Zdenka: *Okvir slobode*, 1999;

Résumé

LES REGISTRES DE L'ÉTAT CIVIL À DUBROVNIK – LES PRÉCIEUSES SOURCES HISTORIQUES

En Croatie et dans l'ex-République de Dubrovnik comme dans toute l'Europe, c'est l'église catholique qui incite la création des registres paroissiaux. Jusqu'à la Révolution française on parle des registres paroissiaux, et après la Révolution, lorsque l'État assume cette tâche, les registres paroissiaux deviennent registres publics de l'état civil. Alors, les enregistrés ne sont plus traités comme les croyants – membres de l'église, mais comme les ressortissants de l'état. Dans la République de Dubrovnik, qui a été abolie par Napoléon en 1808, les registres de l'état civil étaient, bien sûr, dans le domaine de l'église catholique. Les premiers registres sur le territoire de Dubrovnik (à Pakljena, aujourd'hui Suđurađ sur l'île de Šipan) datent du 16ème siècle.

Les registres de l'état civil, comme les précieuses sources historiques peuvent nous fournir quelques données intéressantes. Par exemple, ils peuvent illustrer le mouvement saisonnier des conceptions et des mariages. Quoique la tradition de soin pour les enfants abandonnés et dépourvus à Dubrovnik soit longue, le registre de l'état civil de l'Hospice pour les enfants abandonnés le plus ancien ne remonte qu'à l'an 1808, celui de la chute de la République de Dubrovnik. Les registres précédents avaient été détruits soit dans les tremblements de terre soit par négligence.

Que les registres paroissiaux peuvent servir aux buts tout à fait inattendus, montre l'exemple d'un registre de naissance de la paroisse de Orašac, la région nord-ouest de Dubrovnik. Le curé écrivait dedans son journal de guerre de 1806. Ce journal est devenu source d'informations précieuses sur le conflit entre la Russie et la France dans cette partie du territoire de la République de Dubrovnik. L'exemple de recensement de l'année 1673/74, quelques 6-7 ans après le tremblement de terre de 1667, montre à quoi encore peuvent servir les registres paroissiaux comme les sources historiques.

Les mots-clés : la République de Dubrovnik ; l'église catholique ; les registres de l'état civil ; l'Hospice pour les enfants abandonnés ; recensement

---

Vekarić, Nenad i dr.: *Vrijeme ženidbe i ritam poroda*, 2000; Kapetanić, Niko i Vekarić, Nenad: *Konavoski rodovi*, I, II i III, 2001/3; Stipetić, Vladimir i Vekarić, Nenad: *Povijesna demografija Hrvatske*, 2004; Ćosić, Stjepan i Vekarić, Nenad: *Dubrovačka vlastela između roda i države*, 2005; Miović, Vesna: *Židovski geto u Dubrovniku*, 2005.